Ewa Kędracka-Feldman
Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowania Komputerów

dr Ewa Stożek
Instytut Badań Edukacyjnych

Rubric wspiera ocenianie uczących się ludzi… i organizacji

W artykule przedstawiamy narzędzie wspierające ocenianie. Jest ono powszechnie stosowane w wielu krajach. Może pomóc nauczycielom i uczniom lepiej wykorzystywać ocenianie w procesie uczenia się. Zastosowane w zarządzaniu szkołą/placówką może pomóc jej stawać się organizacją uczącą się.

Ocenianie szkolne – co naturalne – było obecne na każdej z dziewiętnastu Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, a obrady jednej z nich (w Toruniu w 2010 roku) były specjalnie temu tematowi poświęcone[1]. Bo ocenianie to niezwykle ważny i jednocześnie nadzwyczaj skomplikowany aspekt uczenia się. W największym skrócie, ocenianie towarzyszące uczeniu się to trzy filary:

- *Assessment **of** learn*ing (ocenianie uczenia się) – ocenianie sumujące, podsumowujące wyniki uczenia się;
- *Assessment **for** learning* (ocenianie dla uczenia się) – ocenianie w trakcie procesu uczenia się;
- *Assessment **as** learning* (ocenianie jako uczenie się) – pomost pomiędzy ocenianiem a uczeniem się.

Tematyka oceniania jest popularna na całym świecie Z ogromnego dorobku sposobów wspierania nauczycieli w ocenianiu mniej tradycyjnym, a bardziej postępowym (Szyling, 2006, s. 33) czy też „autentycznym"[2] (Wiggins, 2012), szczególnie wart uwagi jest pomysł *rubric* jako narzędzia pomagającego lepiej wykorzystywać ocenianie w procesie uczenia się służącemu rozwojowi.

Niemała grupa nauczycieli w Polsce miała bliższy kontakt z tym narzędziem w związku z kursami wykorzystania „metody nauczania, zorientowanej na samodzielne zdobywanie wiedzy przez ucznia, w której głównym źródłem informacji, z którym uczeń pracuje, jest sieć w nauczaniu"[3]. W coraz popularniejszych **webquestach** (bo to o nich mowa) istnieje metodologiczny wymóg przygotowania informacji dla uczących się, co i jak będzie oceniane i opublikowania jej w zakładce nazwanej w oryginale *evaluation*[4]. Bardzo często

[1] Materiały XVI KDE http://www.ptde.org/mod/resource/view.php?id=271 [dostęp: 30.06.2014].

[2] Nawiązując do trendu „authentic assessment" http://en.wikipedia.org/wiki/Authentic_assessment

[3] Por. http://mrostkow.oeiizk.waw.pl/wq/cotojest.htm

[4] W polskim języku edukacyjnym w tym wypadku bardziej odpowiednie jest jednak nie pojęcie „ewaluacja", a „ocenianie".

informacja ta przybiera postać tabelki. Przygotowanie takiej informacji nie jest łatwe, to dużo trudniejsze niż opracowanie pozostałych części webquestów [5].

Rubric próbuje też wprowadzić do polskiej praktyki oświatowej Centrum Edukacji Obywatelskiej. W materiałach kursowych [6] o ocenianiu w projekcie czytamy:

> Dowiecie się, jak – za pomocą tabel oceniania – nie tylko wystawić stopień, ale udzielić uczniom instrukcji i informacji zwrotnej. Tabele oceniania [rubrics] wykorzystywane są z powodzeniem w wielu krajach, które stosują projekt szkolny jako jedną z metod doskonalenia nauczania. Od tradycyjnych sposobów oceniania tabela różni się tym, że nie tyle chodzi w niej o wystawienie stopnia, ale o udzielenie uczniom instrukcji i informacji zwrotnej, czyli wskazówek do samodzielnej pracy.

W propagowanym szeroko (także w dużej mierze dzięki CEO) ocenianiu kształtującym podkreśla się rolę informacji, co i jak będzie oceniane (Sterna, 2006). Ocenianie kształtujące wymaga już na etapie planowania precyzyjnego określenia kryteriów sukcesu, które zostały nazwane „nacobezu". Żartobliwy skrót „nacobezu" (na co będę zwracał uwagę) zaproponował profesor Jan Potworowski na wzór angielskiego skrótu „wilf" (what I am looking for). Jednak *rubrics* nie są dostatecznie obecne w polskiej praktyce oświatowej. Czas, aby spróbować to zmienić. Aby coś polubić, trzeba to poznać. Spróbujmy pokrótce przedstawić to narzędzie.

Rubric, czyli…

Funkcjonują różne definicje *rubric*. Pochodzenie tego słowa należy wywodzić od „nagłówka dokumentu" (pisanego kolorem czerwonym, który to kolor w języku łacińskim brzmi *rubrica*). W terminologii edukacyjnej można spotkać następujące określenia:

- *scoring rubric* oznacza standard działania dla określonej populacji[7];
- *rubric* to jawny zbiór kryteriów używanych do oceny poszczególnych typów pracy lub działania[8];
- *rubric* – skala osiągnięć – to zbiór uporządkowanych kategorii, do których może być porównany określony fragment pracy; skale osiągnięć specyfikują cechy procesów, które muszą być wykazane, aby przyznać działaniu konkretną ocenę/ wskaźnik ewaluacyjny[9];
- *a guide listing specific criteria for grading or scoring academic papers, projects, or tests*[10], czyli: przewodnik (wytyczne) wymieniający specyficzne kryteria do stopniowania czy punktowania akademickich opracowań, projektów lub testów.

[5] Na stronie M. Rostkowskiej (nauczyciel konsultant OEIiZK w Warszawie) http://mrostkow.oeiizk.waw.pl/wq/ można znaleźć informacje o metodzie, także o twórcy metody Bernie Dodge'u i pokaźny zbiór webquestów przygotowanych przez nauczycieli .

[6] http://www.ceo.org.pl/pl/projekt/projekt-z-bliska [dostęp: 30.06.2014].

[7] http://en.wikipedia.org/wiki/Rubric_%28academic%29 [dostęp: 30.06.2014].

[8] http://www.tltgroup.org/resources/flashlight/rubrics.htm#Definition [dostęp: 30.06.2014].

[9] The glossary of *Understanding Educational Measurement* by Peter McDaniel (1994).

[10] „Rubric." Merriam-Webster.com. Merriam-Webster, n.d. Web. 30 June 2014. http://www.merriam-webster.com/dictionary/rubric [dostęp: 30.06.2014].

Jak nazwać *rubric* po polsku?

Dotychczasowe doświadczenia w coraz bardziej globalnym świecie zachęcają do szczególnej ostrożności we wprowadzaniu nowych pojęć do języka polskiego. Z jednej strony warto zadbać o język ojczysty, z drugiej wiadomo, że większość pojęć jest „obciążona" dziedzictwem przeszłości. Jak dotychczas, *rubric* bywa tłumaczone jako:

- tabela ocen/oceniania (choć nie zawsze jest to tabela)
- tabela z kryteriami
- skala…
- stopnie…
- poziomy…
- kryteria…
- standardy…

A może są to sprecyzowane oczekiwania/ wymagania/ żądania? Klasyfikacja…? Kategorie…? Wytyczne...? A może po prostu **rubryka**?

Dla kogo ?

Grupa potencjalnych beneficjentów *rubrics* jest szeroka:

- dla pojedynczego ucznia/uczącego się to swoistego rodzaju drogowskaz w uczeniu się,
- dla pojedynczego nauczyciela to mobilizacja do zoperacjonalizowania efektów kształcenia wymaganych w podstawie programowej,
- dla rodziców to jasna i wyczerpująca informacja uzasadniająca ocenę dziecka,
- potrzebują *rubrics* wszelkie grupy w jakikolwiek sposób związane z edukacją formalną i nieformalną.

Warto zauważyć, że wprowadzone w USA w 2012 roku Common Core State Standards[11] także zostały wyposażone w *Rubric and Self-Assessment Tool*.

Co może być opisane za pomocą rubric?

Nieco żartobliwie – co może być zrubriksowane? Odpowiedź jest prosta – wszystko! Może i – jest, można odnieść wrażenie, przeglądając bardzo bogate anglojęzyczne zasoby sieciowe (zob. Netografia). *Rubrics* buduje się dla WebQuestów, dla projektów edukacyjnych, dla różnorodnych zadań realizowanych w nauczaniu przedmiotowym, np. prowadzenia eksperymentów przyrodniczych, przygotowania prezentacji. Nauczyciele opracowują r*ubrics* do oceny udziału uczniów w zajęciach, pracy w grupach, wykonywanych prac domowych. Znajdziemy *rubrics* dla „uczenia się cyfrowego", wykorzystujące taksonomię Blooma. A to zapewne dalece nie wszystkie pomysły na *rubrics* w szkole i uczeniu się.

W końcu – „zrubriksować można same rubriksy" (*rubric for rubrics*), oto przykład (tab. 1)[12]:

[11] rodzaj podstawy programowej

[12] http://www.austincollege.edu/wp-content/uploads/2010/03/RubricforRubrics.pdf [dostęp: 30.06.2014].

Tabela 1. *Rubrics* do oceny jakości *rubricsów*

Kryteria	1 nieakceptowalny	2 akceptowalny	3 dobry/solidny	4 wzorcowy
Jasność kryteriów	Kryteria oceny są niejasne, nieodpowiednie i/lub znacząco pokrywające się	Kryteria oceny są określone, ale nie są jasno zróżnicowane albo są nieodpowiednie	Kryteria oceny są jasne, właściwei rozłączne	Każde kryterium jest odmienne, jasno sformułowane i właściwe dla zadania/kursu
Rozróżnienie poziomów	Małe/brak zróżnicowania między poziomami osiągnięć	Pewne różnice między poziomami są ewidentne, ale pozostają niejasne	Rozróżnienie poziomów jest widoczne	Każdy poziom jest różny i pokazuje postęp w prosty i logiczny sposób
Wiarygodność punktacji	Zastosowanie przez różnych nauczycieli w różnych klasach często pokazuje znaczące różnice	Zastosowanie przez różnych nauczycieli w różnych klasach daje niespójne rezultaty	Jest ogólna zgodność przy zastosowaniu przez różnych nauczycieli w różnych klasach (np. różnica mniej niż 5-10% lub mniej niż ½ poziomu)	Zastosowanie przez różnych nauczycieli w różnych klasach daje w rezultacie zgodną punktację
Jasność oczekiwań/ przewodnik dla uczących się	*Rubricsy* nie są udostępnione uczącym się	*Rubricsy* są udostępnione i prezentują ogólne zasady oceniania/ oczekiwań	*Rubric* jest używany w celu jasnego przedstawienia zadania i ukierunkowania uczącego się	*Rubric* służy jako pierwszoplanowy punkt dyskusji i przewodnik dot. zarówno kursu/ zadania, jak i oceny zadania
Wsparcie metapoznania (świadomość uczenia się)	Uczący się nie widzieli/nie znają rubrics	*Rubric* jest udostępniony, ale nie są czynione odniesienia do niego w kursie/ zadaniu	*Rubric* jest udostępniony i uważany za narzędzie pomagające uczącym się zrozumieć, czego uczą się dzięki zadaniu/kursowi	*Rubric* jest regularnie wykorzystywany, aby pomóc uczącym się w zidentyfikowaniu umiejętności i wiedzy, które rozwijają dzięki zadaniu/kursowi
Zaangażowanie uczących się w rozwój/ wykorzystanie *rubric*	Uczący się nie są zaangażowani ani w tworzenie, ani wykorzystanie *rubric*	Uczący się proponują *rubric* i mogą wybrać sposób jego użycia dla samooceny	Uczący się dyskutują i dostarczają informacji zwrotnej do opracowania *rubric* oraz są odpowiedzialni za wykorzystanie *rubric* w ocenie koleżeńskiej (*peer*) i do samooceny	Klasa i uczący się są wspólnie odpowiedzialni za kształt *rubrics*, a uczący się wykorzystują je do oceny koleżeńskiej i samooceny

Jak zbudować dobry rubrics?

Nawet nauczyciele z ogromnym doświadczeniem przyznają, że opracowanie *rubric* nie jest łatwe. *Rubrics* są ściśle związane z operacjonalizacją efektów kształcenia/ uczenia się, na których skupia się uwaga współczesnej edukacji na świecie (Kędracka, 2010). Czy jest to zadanie tylko nauczyciela? Okazuje się, że najlepsze *rubrics* powstają w wyniku procesu uspołecznionego.

Profesor Maria Ossowska (1970) pisała o włączaniu uczniów w proces tworzenia reguł:

> [...] Piaget badał, czy fakt, że się uczestniczyło w formułowaniu jakiś reguł i że się ma pełną świadomość, iż można było sformułować je inaczej, zmniejsza podatność młodzieży na ich przestrzeganie. [...] Rezultatem badań było, że reguły tworzone przez grupy rówieśników na ich doraźny użytek nie traciły przez ten fakt na swojej autorytatywności i były surowo egzekwowane przez ich twórców.

Kluczowe kroki tworzenia *rubric* to:

1. Określ typ i cel *rubric.*
2. Zidentyfikuj odrębne kryteria do oceny.
3. Określ poziomy oceny.
4. Opisz każdy poziom kryteriów, jasno je różnicując.
5. Włącz uczących się w rozwój i skuteczne wykorzystanie *rubric.*
6. Przeprowadź próbne zastosowanie *rubric.*

Wady i zalety rubricsów

W jaki sposób *rubrics* wzmacniają uczenie się?[13]

Po pierwsze i przede wszystkim *rubric* zapewnia uczącym się lepsze rozumienie zarówno oczekiwań nauczyciela, jak i samego procesu wykonywania zadania. Jeśli wyznaczone zadanie nie posiada wytycznych, mamy wtedy do czynienia z hipotezami dotyczącymi jakości, ilości i wyniku projektu, które mogą prowadzić do niewłaściwej jego oceny. *Rubric* wyraża to wszystko w prosty i przyswajalny sposób.

Rubrics:

1. Pomagają edukatorom oceniać uczciwie.
2. Przyspieszają proces oceniania z jasno określonymi celami.
3. Pozwalają uczniowi wykorzystać arkusz ocen do oceny pracy kogoś innego.
4. Są prostym sposobem na osiągnięcie zrozumienia oceny końcowej zadania przez rodziców.
5. Pomagają zdefiniować cel i przyczynę zadania lub projektu/przedsięwzięcia.
6. Pomagają uczniowi nie zejść z właściwej drogi wykonywania zadania.
7. Dostarczają bardzo konkretnej informacji zwrotnej, co pozwala uczniowi zobaczyć, jakie są jego mocne i słabe strony, a następnie dokonać korekty.
8. Są narzędziem pozwalającym uczniowi bardziej zgłębić zadanie.
9. Są łatwe do zrozumienia i pomagają w dawaniu poleceń w projekcie.
10. Podkreślają różne zestawy umiejętności, których uczniowie powinni być świadomi podczas wykonywania zadania i jego oceniania.
11. Pozwalają uczniom sprawdzać swoją pracę w trakcie realizacji projektu w ramach stałego monitorowania.
12. Dostarczają nauczycielowi danych do przyszłego planowania i projektowania programu nauczania.

Rubrics są wspaniałym narzędziem do wykorzystania w klasie, ale trzeba uważać na kilka pułapek. Przede wszystkim przygotowanie dobrego *rubric* jest procesem czasochłonnym. Nie można tworzyć ich zbyt wielu, do każdego pojedynczego zadania. Warto wykorzystywać *rubrics* opracowane wcześniej,

[13] http://www.opencolleges.edu.au/informed/teacher-resources/guide-to-scoring-rubrics/#ixzz31yzVykP8

przez innych nauczycieli, sprawdzając ich jakość np. za pomocą *rubric* z tabeli 1. *Rubrics* słabo zaprojektowane mogą poprowadzić w złym kierunku. Należy przy tym pamiętać, że:

- zbyt wiele *rubrics* może spowodować spadek kreatywności;
- *rubrics* mogą spowodować, że dobrzy uczniowie będą realizować zadanie poniżej swoich możliwości;
- słabe opisy uczynią *rubrics* bezużytecznymi;
- *rubrics* mogą przytłoczyć uczniów, jeśli kryterium jest obszerne.

Kluczem jest równowaga. *Rubrics* są wielce wartościowe zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów dopóki klasa nie jest zaprogramowana na proste osiąganie celów. Wszyscy wiemy, że uczenie się jest dalece bardziej dynamiczne i kreatywne niż to, co można zmieścić w małej tabelce.

Technologiczne wsparcie tworzenia rubricsów

Sama idea opracowania kryteriów oceniania znana jest od dawna, od kiedy pojawiło się uporządkowane, celowe ocenianie uczenia się. Dlaczego wróciła teraz z taką mocą?Bo nowe technologie, dostęp do internetu, dostępność i wymiana materiałów między nauczycielami wpływają na praktyki oceniania (Erstad, 2008), a także – wreszcie czynią możliwym szerokie wykorzystanie *rubrics*, bez nadmiernego nakładu czasu i wysiłku ze strony nauczyciela.

W sieci można znaleźć wiele rozwiązań pomagających nauczycielom przygotowywać potrzebne im *rubrics* dla uczniów (z uczniami), a dyrektorom (z nauczycielami) – dla szkół. Oto niektóre z nich:

- Roobrix http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/
- IRubric http://www.rcampus.com/indexrubric.cfm
- RUBRIX http://discoverysoftware.com/products/rubrix/
- RubriStar http://rubistar.4teachers.org/index.php
- rGrade™ Assessment Management System http://www.rgrade.com/rgrade/index.html.

Podsumowanie

Andrew Poggio w referacie *Who owns the assessment?* na konferencji ASCD[14] przypomniał m.in. [15]:

- Aby poprawić efekty uczenia się, trzeba zaangażować uczniów w proces oceniania, w przyjmowanie informacji zwrotnej, którą otrzymują – Black i William (1998).
- Duży efekt edukacyjny przynosi patrzenie na proces uczenia się oczami ucznia, gdy uczniowie stają się nauczycielami swoich nauczycieli – John Hattie (2009).
- Jeśli nie masz czasu na ocenianie, to oznacza, że ważniejsze jest dla ciebie nauczanie, a nie uczenie się uczniów. Informacja zwrotna jest kluczem do osiągania przez uczniów celu – Grant Wiggins (2012).

[14] http://ac14.ascd.org/Default.aspx [dostęp: 30.06.2014].

[15] wg relacji D. Sterny http://osswiata.pl/sterna/2014/03/20/who-owns-the-assessment-sesja-7/#more-942 [dostęp: 30.06.2014].

A w opisie wystąpienia w materiałach konferencyjnych czytamy:

> Często pytamy „Kto jest właścicielem uczenia się?", bo usiłujemy zmienić sposób zaangażowania naszych uczniów w edukację. W tym samym momencie powinniśmy pytać „Kto jest właścicielem oceniania?". Obecnie ocenianie traktuje się jako skierowane **do** uczniów, a nie coś dokonywane **z** nimi. Pomoc uczniom w skutecznym i trafnym ocenianiu ich własnego uczenia się to nie tylko znacząca zmiana, ale także sposób na to, by uczniowie uwierzyli we własne siły i odnosili sukcesy w życiu.

Do kogo należy ocenianie? W powszechnej opinii – do nauczycieli. W przekonaniu naukowców – powinno być inaczej. Ocenianie powinni „uwłaszczyć" uczących się, przy pomocy nauczyciela – fachowca od uczenia się. *Rubric* jest jednym z narzędzi, które może przyczynić się do tej zmiany. Warto po nie sięgnąć. Jego zastosowanie stało się łatwiejsze dzięki technologii. Warto z tego skorzystać. Ale narzędzie samo w sobie nie rozwiąże problemu – może pomóc, ale nieumiejętnie użyte – zaszkodzić.

Bibliografia

1. Black, P., & William, D. (1998). Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan, 80,* 139-148.
2. Black P., Harrison Ch., Lee C., Marshall B., Wiliam D. (2006). *Jak oceniać, aby uczyć?* Warszawa: Civitas-CEO.
3. Brophy T.S. (2013), *Writing effective rubrics,* University of Florida Institutional Assessment. Pobrano: http://assessment.aa.ufl.edu/Data/Sites/22/media/slo/writing_effective_rubrics_guide_v2.pdf [dostęp: 30.06.2014].
4. Erstad, O. (2008) Changing assessment practices and the role of ICT. In International handbook of Information Technology in Education. New York: Springer Publishers
5. Hattie, J. A. C. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, UK: Routledge.
6. Kędracka E. (2010) *Efekty uczenia się - w centrum uwagi*. MERITUM 3(18),2-6 Pobrano: http://meritum.mscdn.pl/meritum/moduly/egzempl/18/18_2_abc.pdf [dostęp: 30.06.2014].
7. Ossowska M. (1970) *Normy moralne. Próba systematyzacji.* Warszawa: PWN.
8. Sterna D. (2006). *Ocenianie kształtujące w praktyce*. Warszawa: Civitas-CEO.
9. Szyling G. (2011). *Nauczycielskie praktyki oceniania poza standardami.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls".
10. Wiggins G., McTighe J. (2012). *Understanding by Design® Guide to Advanced Concepts in Creating and Reviewing Units.* Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).
11. Netografia o *rubrics*ach wraz z ich przykładami:
12. http://www.opencolleges.edu.au/informed/teacher-resources/guide-to-scoring-rubrics/
13. http://www.tltgroup.org/resources/rubrics.htm
14. http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/10rubricuses.html
15. http://www.teach-nology.com/gold/rubricsets.html

16. http://www.teach-nology.com/gold/projectrubric.html
17. http://www.rubrics4teachers.com/
18. https://future-of-education.wikispaces.com/21st+Century+Skills+Sample+Rubrics
19. http://webquest.sdsu.edu/webquestrubric.html
20. http://www.thematzats.com/radio/rubric.htm
21. http://edorigami.wikispaces.com/Rubrics+-+Bloom%27s+Digital+Taxonomy
22. http://www.educatorstechnology.com/2014/05/must-have-rubrics-for-integrating.html
23. http://bie.org/objects/cat/rubrics
24. http://bie.org/object/document/pbl_school_rubric
25. http://bie.org/object/document/k_2_teamwork_rubric#